

Podporna gradiva za učitelje pri vključevanju otrok in mladostnikov iz ranljivih skupin

PODPORA UČENCEM Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI

Avtorice:

mag. Dunja Petak, Zavod RS za šolstvo

Janja Vidovič, specialistka klinične logopedije, ZD Ormož

Mojca Ferlež, CKSG Portorož

Katja Koprivnikar, ZGN Ljubljana

Urednica: **Kristina Bratina**

Jezikovni pregled: **Vera Jakopič**

Izdajatelj in založnik: **Zavod RS za šolstvo**

Predstavnica: **Jasna Rojc**

Urednica založbe: **Barbara Jarc**

Spletna izdaja

Ljubljana, 2025

Publikacija je brezplačna.

Publikacija je dosegljiva na: www.zrss.si/pdf/Podpora_ucencem_z_govorno_jezikovnimi_motnjami.pdf

CIP

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

PODPORA UČENCEM Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI

Ameriško združenje za področje govora-jezika-sluha (American Speech-Language-Hearing Association – v nadaljevanju ASHA, 2020)* opredeljuje:

- **govorno motnjo** – težave na področju izgovarjave glasov, tekočnosti govora in glasu. Novšak Brce idr. (2022)[†] navajajo, da sta v tej skupini najpogostejši motnja izgovarjave in motnja tekočnosti;
- **jezikovno motnjo** – težave v razumevanju in/ali uporabi govorjenega, pisnega ali drugega simbolnega sistema (na primer znakovni jezik). Novšak Brce idr. (prav tam) navajajo motnje na posameznih področjih jezika, kot so uporaba, pomen, skladnja, fonologija, motnje branja in pisanja, kot posledico težav z jezikom iz predšolskega obdobja.

Govorno-jezikovne motnje se lahko **pojavi** samostojno kot primarne motnje, kot **sekundarne motnje** (posledica drugih motenj) ali kot **pridružene motnje**, torej hkrati z drugimi motnjami, če so ugotovljena odstopanja v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev govorno-jezikovne motnje (Novšak Brce idr., prav tam).

Govorno-jezikovne motnje torej segajo na področja:

- **oblike** (fonologija, oblikoslovje in skladnja),
- **vsebine** (semantika)
- in/ali **rabe** (pragmatika) jezika.

Odstopanja

Za učence z govorno-jezikovnimi motnjami je značilno **odstopanje od povprečne ravni govorno-jezikovnih sposobnosti** podobne skupine. Govorno-jezikovne motnje se kažejo kot **težave pri usvajanju, razumevanju in govornem izražanju**. Lahko se pojavljajo v različnih oblikah, od blagega zaostanka do popolne nerazvitosti govora ali različnih prvin jezika. Odstopanja na teh področjih **pomembno vplivajo na učenčevo vsakodnevno sporazumevanje in učenje**.

Posledice motnje se izražajo pri učenčevi sposobnosti interakcije z okoljem, pri učenju z jezikom in vedenju že vse od predšolskega obdobja naprej.

V šolskem obdobju se motnje izražajo tudi pri usvajanju in izkazovanju šolskih znanj in veščin, v medosebnih odnosih, vedenju in čustvovanju (Novšak Brce idr., prav tam).

* American Speech-Language-Hearing Association – ASHA (2020), [American Speech-Language-Hearing Association | ASHA](#)

[†] Novšak Berce, J., Kogovšek, D. in Žolgar, I. (2022). Študenti z govorno-jezikovnimi motnjami. V M. Pavlic (ur.), *Specialnopedagoški vidiki inovativnih pristopov k učenju in poučevanju študentov s posebnimi potrebami v visokošolskem prostoru* (243–257) [Elektronski vir].

Učenec z govorno-jezikovnimi motnjami ima v vzgojno-izobraževalnem procesu lahko eno ali več od spodaj naštetih odstopanj, ki vplivajo na njegovo funkcioniranje:

- artikulacijsko pomanjkljiv govor,
- manj razumljiv izgovor,
- slabša tekočnost govora,
- glasovne motnje,
- šibko besedišče,
- težave s priklicem besed,
- skladiščno manj ustrezni stavki,
- tvorjenje in raba krajših povedi,
- težave z metajezikovnim zavedanjem,
- težave s slušno percepcijo (npr. natančno poslušanje navodil, šibko slušno spremljanje ...),
- težave z razumevanjem jezikovnih vsebin (na primer zaradi šibkejšega besedišča),
- počasnejše opismenjevanje kot posledica težav z metajezikovnim zavedanjem,
- neustrezen zapis besed (na primer fonološki zapis besed),
- neupoštevanje pravopisnih pravil,
- težave pri reševanju besedilnih matematičnih nalog,
- težave pri glasnem branju in bralnem razumevanju,
- manj spretne komunikacijske veščine, zaradi česar učenec oteženo izraža lastne potrebe, želje, čustva in argumente. To lahko vodi tudi v občutke neuspešnosti, nesprejetosti, slabšo samopodobo, posledično se lahko učenec izogiba stikom z vrstniki.

Ljubešič (1993)* navaja, da **motnje niso povezane z nevrološki odstopanji, izgubo sluha, intelektualno manjzmožnostjo ali dejavniki okolja** (dvojezičnost, večjezičnost). Motnja se pogosto kaže tudi v neskladju med nebesednimi in besednimi sposobnostmi.

Pennington in Bishop (2009)[†] navajata, da se govorno-jezikovne motnje **izražajo pri branju in pisanju** (kot na primer težave z ubeseditvijo zapisa misli, težave pri zapisu stavkov, denimo pri skladnji, glasovno neustrezno zapisane besede in podobno) ter pri učenju nasploh, na področju medosebnih odnosov, vedenja in čustvovanja.

Jezikovna kompetentnost učencev je zelo heterogena, zato ni vsak učenec, ki ima šibkejšo spretnosti jezikovnega izražanja, tudi učenec z govorno-jezikovnimi motnjami.

To **opredeli (klinični) logoped ali surdopedagog-logoped** v timskem sodelovanju s (kliničnim) psihologom in v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev motnje.

Glede na govorno-jezikovne motnje razlikujemo učence z **lažjimi, zmernimi, težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami** (Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami, 2015[‡]).

* Ljubešič, M., Blaži, D. in Bolfan-Stošić, N. (1993). *Posebne jezične težkoče djece osnovnošolske dobe*. Govor X(1), 17–36.

[†] Pennington, B. F. in Bishop, D. V. (2009). Relations among speech, language, and reading disorders. *Annu Rev Psychol.* 60, 283–306. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163548>

[‡] Vovk-Ornik, N. (ur.). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Zavod RS za šolstvo, 2015. <https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>

Organizacija in izvajanje pouka z učenci z govorno-jezikovnimi motnjami

Organizacija prostora

- Učenec naj sedi na mestu, kjer ima lahko **neposreden stik z učiteljem** in kjer ima jasen pogled na tablo,
- učenčevo mesto v skupini naj **ne bo izstopajoče**,
- naj **sedi ob sošolcu**, ki mu lahko pomaga, ga usmerja.

Uporaba pripomočkov in opreme

- Uporabljamo pregledne **vizualne in grafične opore**,
- uporabljamo dovolj veliko, barvno, **nazorno slikovno gradivo**, opremljeno z naslovom/kratkim opisom,
- prikazujemo **primerno dolge videoposnetke** oziroma posnetke po potrebi ustavljamo in razdelimo na krajše časovne intervale (sproti preverjamo razumevanje in razložimo zahtevnejše pojme), po ogledu posnetka povzamemo vsebino,
- učenec naj ima možnost uporabe **elektronskega slovarja** (na primer pri tujem jeziku),
- ponudimo mu **jezikovno poenostavljena in pregledna pisna učna gradiva**,
- učenec naj pri branju uporablja **bralna ravnila** za pomoč pri ohranjanju pozornosti in koncentracije,
- učenec naj uporablja **vizualne opore**, na primer z navodili za tvorjenje besedil, z abecedo (za lažji priklic črk), z zgledi za rabo velike začetnice, ločil, predlogov, z vprašalnicami za sklone, s stavčnimi členi ...,
- učencu omogočimo uporabo **slovarčka pojmov** (na primer pri tujem jeziku), ki ga pripravi sam ali skupaj z učiteljem,
- učenec naj uporablja **barvne označevalce** za ključne besede v navodilih in učnem gradivu.

Podpora pri socialnem vključevanju in razvoju samostojnosti

- Učenca podpremo pri **predstavitvi primanjkljaja in prilagoditev sošolcem** (v dogovoru s starši, logopedom oziroma učiteljem DSP),
- pred **učenčevim govornim nastopom v skupini** se s sošolci pogovorimo o primernem odzivu,
- strokovni delavci smo **pozorni na morebitno socialno izključevanje**, zasmehovanje, spletno nasilje ter sproti rešujemo zaplete,
- spodbujamo učenčevo rezilientnost – **psihično odpornost**,
- **omogočamo mu izkušnje, da zmore sam**,
- učenec naj se **uči prevzemati odgovornost za svoje učno delo** in opravljanje nalog.

Prilagoditve pri poučevanju

- Učenec naj sam ali ob pomoči učitelja izdela **seznam novih besed** z jezikovno poenostavljeno razlago ob koncu vsake teme, lahko tudi v obliki grafičnih upodobitev,
- učenec naj ima pri tujem jeziku možnost **uporabe slovarja po samostojnem zapisu**,
- učencu omogočimo **dodatno razlago** učne snovi, tudi na poenostavljen način,
- **kompleksna navodila razdelimo**, za domače naloge damo jasna navodila,

- **sproti preverjamo razumevanje** in pomnjenje navodil,
- spremljamo in usmerjamo **izvrševanje navodil**,
- z učencem vzpostavimo **dogovorjen način beleženja navodil** za domačo nalogo,
- z učencem vzpostavimo **dogovorjen način popravljanja zapisa v zvezkih** ter ga spodbujamo k čim večji samostojnosti,
- izpostavimo **ključne besede** in vprašanja za pomoč pri oblikovanju samostojnega zapisa,
- **vnaprej pripravimo izročke za dopolnjevanje**, miselne vzorce,
- pri zapisovanju učne snovi upoštevamo **učenčev tempo zapisovanja**,
- spodbujamo **glasno branje v individualnih situacijah**,
- navedene prilagoditve upoštevamo **tudi pri domačem branju**, bralni znački in drugih podobnih dejavnostih,
- učenca **ne izpostavljamo pri dejavnostih, pri katerih je potreben hiter odgovor**.

Prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja

- **Ustno ocenjevanje znanja naj bo napovedano** (datumsko in vsebinsko),
- ustno ocenjevanje naj bo **podkrepljeno z zapisanimi vprašanji**, grafičnimi in slikovnimi oporami,
- učenec naj ima **možnost zapisovanja kratkih odgovorov** na vprašanja,
- učenec naj ima možnost, da **govorni nastop opravi s svojega mesta v učilnici** (ne pred tablo),
- če učenec še nima usvojene ustrezne stavčne strukture jezika in/ali težko pomni pesniški jezik, naj mu **učitelj individualizirano izbere drugo izhodiščno besedilo** pri ocenjevanju,
- učencu damo možnost **podaljšanega časa pri ocenjevanju** do največ 50 % (ocenjevanje v enem delu),
- **ustno ocenjevanje** lahko po potrebi poteka v odmaknjenem, tihem kotičku učilnice, da učenec ni izpostavljen (ne pred tablo),
- **ob sopojavljanju govorno-jezikovnih motenj in motnje pozornosti s hiperaktivnostjo** ter zaradi drugih **dolgotrajnih bolezni** lahko učenec piše **pisni preizkus v dveh delih isti dan ali v različnih dnevih**.